

РОЗДІЛ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

HISTORICAL PRE-CONDITIONS OF ORIGIN AND BECOMING OF ACCOUNTING

Стаття присвячена визначенню та характеристиці історичних передумов виникнення та становлення бухгалтерського обліку. Проаналізовано різні наукові підходи до питання виникнення і зародження бухгалтерського обліку. Здійснено систематизацію основних чинників та передумов, які вплинули на появу та розвиток бухгалтерського обліку. Згруповано всі передумови в такі групи: матеріальні; історичні; передумови за Літлтоном А.Ч. До історичних передумов більшість вчених відносить появу мови, писемності, арифметики, грошей; розвиток торгівлі; винайдення паперу та обчислювальної техніки. Необхідність обліку зароджується з початком ведення людиною домашнього господарства та виникненням товарно-обмінних відносин. Визначено, що розвитку бухгалтерського обліку сприяли прогрес, стабільність, більш повна реалізація суспільних потреб, розвиток інституту держави та економічних відносин, інтернаціоналізація торгівлі та поява приватної власності.

Ключові слова: бухгалтерський облік, історія бухгалтерського обліку, історичні передумови.

Стаття посвящена определению и характеристике исторических предпосылок воз-

никновения и становления бухгалтерского учета. Проанализированы разные научные подходы к вопросу возникновения и зарождения бухгалтерского учета. Осуществлена систематизация основных факторов и предпосылок, которые повлияли на появление и развитие бухгалтерского учета. Сгруппированы все предпосылки в такие группы: материальные; исторические; предпосылки по Литтлону А.Ч. К историческим предпосылкам большинство ученых относят появление: языка, письменности, арифметики, денег; развитие торговли; изобретение бумаги и вычислительной техники. Необходимость учета зарождается с началом ведения человеком домашнего хозяйства и возникновением товарно-обменных отношений. Определено, что развитию бухгалтерского учета содействовали прогресс, стабильность, более полная реализация общественных потребностей, развитие института государства и экономических отношений, интернационализация торговли и появление частной собственности.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, история бухгалтерского учета, исторические предпосылки.

УДК 657.016

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct59-23>

Сакун О.С.

д.е.н., доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Sakun Oleksandra

Chernihiv Polytechnic National University

The article is devoted determination and description of historical pre-conditions of origin and becoming of accounting. The different scientific going is analysed near the question of origin and origin of accounting. In the context of origin and becoming of accounting expedient is determination, which one pre-conditions are events, historical the stages, separate, persons influenced on forming of accounting as sciences. Understanding and systematization of historical aspects enables to understand the modern flows of accounting science and determination of subsequent directions of its development. It should be noted that most scientists are linked by the origins of accounting with the epoch of paleolith, exactly on this stage an awareness took place a man itself as parts of company. Systematization of basic factors and pre-conditions which influenced on appearance and development of accounting is carried out. All pre-conditions are grouped in such groups: material; historical; pre-conditions by A.Ch. Littlon. To historical pre-conditions most scientists take appearance: languages; to the written language; arithmetics; money; development of trade; invention of paper and computing engineering. The necessity of account is engendered with beginning of conduct of housekeeping a man and origin commodity exchange relations. In a period, when people began to make more than could use and began to be exchanged the different types of products and wares (natural form of exchange), there was an objective necessity to fix an amount and presence of tailings of the articles of exchange. Certainly, that progress, stability, more complete realization of public necessities, development of institute of the state and economic relations, internationalization of trade and appearance of peculiar, assisted development of accounting.

Key words: accounting, history of accounting, historical pre-conditions.

Постановка проблеми. Визначення тенденцій розвитку науки або окремих її течій слід починати з історичного аналізу її становлення. Це необхідно заради вивчення не самих історичних подій, а тих наслідків і результатів, які були ними спричинені. В контексті виникнення і становлення бухгалтерського обліку доцільним є визначення, які саме передумови – події, історичні етапи, окремі, особи вплинули на формування бухгалтерського обліку як науки. Розуміння та систематизація історичних аспектів дає можливість розуміти сучасні течії бухгалтерської науки та визначення подальших напрямів її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок таких вчених, як Бутинця Ф., Голова С., Кіндрацької Л., Малюги Н., Пушкаря М., Метьюса М., Сальварі С., Соколова Я., Хендрік-сена Е., присвячений проблематиці висвітлення бухгалтерського обліку як науки та його становленню.

Історичний шлях розвитку бухгалтерського обліку розглядали у своїх працях Білуха Т.М., Остапюк М.Я., Лучко М.Р., Данків Й.Я., Чабанова Н.В. та інші. Дослідження зазначених авторів систематизують та узагальнюють факти історичного становлення бухгалтерської науки у відповідності

до хронології історичного поступу світової цивілізації, диференціюючи погляди на окремі аспекти. Дана ж стаття акцентує увагу на тих фактах, які стали першопочатком та обумовили необхідність виникнення бухгалтерського обліку спочатку як об'єктивної необхідності на конкретному етапі розвитку суспільства, а в подальшому – як самостійної науки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення та узагальнення історичних передумов становлення та розвитку бухгалтерського обліку як науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не існує єдиної наукової думки щодо дати виникнення бухгалтерського обліку. Узагальнюючи різні підходи щодо даного питання, можна виокремити наступні припущення:

- 6 тис. років тому, у період появи необхідності фіксування фактів господарської діяльності;
- близько 500 років тому, що пов'язано із появою відомої праці Луки Пачолі «Трактат про рахунки і записи»: вважається, що саме в цей період виникло письмове обґрунтування бухгалтерського обліку;
- 100 років тому, у зв'язку із виникненням перших теорій бухгалтерського обліку [1].

В даному питанні логічним є підтримати думку Селіванової Н.М. та Стоянової Н.О., які стверджують, що всі ці підходи є справедливими, адже 6 тис. років бухгалтерія існує як практична діяльність, рахівництво, спосіб розуміння і відображення господарського процесу – як його мова; 500 років бухгалтерія існує як предмет літературного викладення, частина літературної мови і 100 років існує як самостійна наука-рахунковедення – як спосіб розуміння обліку, його мова. Рахівництво і рахунковедення з цього моменту існують паралельно і самостійно [2].

Слід зазначити, що більшість вчених пов'язують виникнення бухгалтерії з епохою палеоліту, саме на цьому етапі відбулось усвідомлення людиною себе як частини суспільства.

Серед загальних цивілізаційних передумов виникнення необхідності ведення бухгалтерського обліку слід зауважити такі досягнення людства:

- перетворення мавпоподібної істоти в людину на основі застосування праці;
- виникнення перших способів виготовлення знарядь праці та виникнення певної їх різноманітності;
- віднайдення людиною вогню та способу його здобуття;
- приборкання людьми диких тварин та перетворення їх на домашніх, що спричинило необхідність ведення обліку поголів'я домашньої худоби;
- початок розвитку будівництва житла;
- винайдення колеса та возу;
- опанування техніки обробки шкіри та виготовлення одягу;

– виникнення мови та лічби, як першооснов ведення обліку;

– формування первісних уявлень щодо навколишнього світу та місця людини у ньому на основі релігії [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що необхідність обліку зароджується з початком ведення людиною домашнього господарства та виникненням товарно-обмінних відносин. У період, коли люди почали виготовляти більше ніж могли спожити та почали обмінюватись різними видами продуктів та виробів (натуральна форма обміну), виникла об'єктивна необхідність фіксувати кількість та наявність залишків предметів обміну. Згодом для підведення підсумків обміну та факту господарської операції почали використовувати найпростіші підручні засоби – палички та каміння. Такий облік сприяв дотриманню порядку та прогнозуванню господарського життя. Першими обліковими документами вважаються виявлені археологами зарубки на кістках та бивнях мамонта датовані до 30 тис. до н.е. [4].

Наступним досягненням у сфері ведення обліку стало виникнення системи обчислення і запису, що дозволяло реєструвати облікові об'єкти у натуральному вимірнику, що в подальшому спричинило виготовлення перших документів, як матеріальних носіїв облікової інформації.

Провівши ретроспективний аналіз поглядів різних вчених щодо систематизації передумов виникнення бухгалтерського обліку, можна виокремити три основні їх групи.

Матеріальні передумови виникнення бухгалтерського обліку, що виникли в період первісного ладу. До них належать такі суспільні надбання, які виникли 10 тис. років тому, а саме:

- знаковий, вузликівий та кольоровий запис інформації;
- числовий та текстовий запис, що має локально-етнічні варіанти;
- натуральні облікові об'єкти та їх вимірники;
- матеріальні носії інформації (так звані «документи»), роль яких виконували каміння, пластинки, пергамент, папірус;
- початок узагальнення підсумку підрахунку.

До історичних передумов більшість вчених відносить появу: мови; писемності; арифметики; грошей; розвиток торгівлі; винайдення паперу та обчислювальної техніки.

Літлтон А.Ч. охарактеризував передумови розвитку системи подвійного запису, а також виділив історичні передумови, які, на думку вченого, призвели до виникнення бухгалтерського обліку в італійських містах – державах. До таких передумов вчений відніс появу писемності, арифметики, приватної власності, кредитних операцій, комерційної діяльності, грошей як універсального засобу обміну та інвестування капіталу.

Літтлтон А.Ч. стверджував, що кожна із зазначених передумов виникла незалежно в різних місцевостях і в різний час, але одночасно вони жодного разу не спостерігались. Поєднання цих передумов відбулось, коло Христові походи призвели до масової міграції людей через держави Північної Італії, яка відіграла роль центру торгівлі між Європою та Близьким Сходом [5].

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, можна зробити висновки, що поява бухгалтерського обліку була спричинена розвитком суспільного життя та господарською діяльністю людей. Ведення бухгалтерського обліку від простого фіксування фактів господарських подій перетворилось на почесну професію та ознаку освіченості. З історичних облікових документів, які збереглися до сьогодні, видно, якою повагою користувалися в давнину бухгалтери і як цінувалась їх справа.

Очевидним є факт того, що розвитку бухгалтерського обліку сприяли прогрес, стабільність, більш повна реалізація суспільних потреб, розвиток інституту держави та економічних відносин, інтернаціоналізація торгівлі та поява приватної власності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку : навч. посіб. : у 2-х ч. Житомир : Рута, 2001. 512 с.
2. Селіванова Н.М., Стоянова Н.О. Становлення бухгалтерського обліку як науки. *Проблеми ринку*

та розвитку регіонів України в XXI ст. : матеріали VII Міжнарод. наук.-практ. Інтернет-конф. м. Одеса, 05–09 груд. 2016 р. Одеса, 2016. С. 116–118.

3. Сморганюк Т.П. Історія облікової науки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Випуск 3. С. 97–101.

4. Корягін М.В. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку : монографія. Львів : ЛКА, 2015. 239 с.

5. Клименко Д.О. Зародження бухгалтерії та формування бухгалтерського обліку як науки. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2011. Вип. 8. С. 236–245.

REFERENCES:

1. Butynets F.F. (2001) *Istoriia bukhhalterskoho obliku* [History of accounting]. Zhytomyr: Ruta. (in Ukrainian)
2. Selivanova N.M., Stoianova N.O. (2016) Stanovlennia bukhhalterskoho obliku yak nauky [Becoming of accounting as sciences]. Proceedings of the *Problemy rynku ta rozvytku rehioniv Ukrainy v XXI st.* (Ukraine, Odesa, Dec. 05–09, 2016), pp. 116–118.
3. Smorzhaniuk T.P. (2013) Istoriia oblikovoi nauky [History of accounting sciences]. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, vol. 3, pp. 97–101.
4. Koriahin M.V. (2015) *Kontseptualnyi rozvytok metodolohii bukhhalterskoho obliku* [Conceptual development of methodology of accounting]. Lviv: LKA. (in Ukrainian)
5. Klymenko D.O. (2011) Zarodzhennia bukhhalterii ta formuvannia bukhhalterskoho obliku yak nauky [Nucleation bookkeeping and accounting of science in]. *Ekonomichni nauky. Serii: Oblik i finans*, vol. 8, pp. 236–245.